

Załącznik 2**Dr Anna Palusińska****Autoreferat****1. Imię i nazwisko: Anna Palusińska****2. Wykształcenie, stopnie naukowe i otrzymane dyplomy wraz z tytułem dysertacji doktorskiej:**

2004 – doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, stopień naukowy nadany uchwałą Rady Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, z dnia 4 listopada 2004 roku. Tytuł dysertacji: *Teoria ikony u świętego Teodora Studyty i świętego Nicefora i jej filozoficzne źródła*; promotor w przewodzie doktorskim: o. dr hab. Iwo Edward Zieliński OFMConv., prof. KUL, recenzenci w przewodzie doktorskim: dr hab. Henryk Kiereś prof. KUL, o. prof. Dr hab. Jan A. Kłoczowski OP.

1996-1998 – studentka Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim

1996 – magister filozofii, praca magisterska pt. *Teoria symbolu u Pseudo-Dionizego Areopagity*; promotor o. dr hab. Iwo Edward Zieliński OFMConv., prof. KUL.

1991-1996 – studentka na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

3. Informacje o zatrudnieniu w ośrodkach akademickich:

od 1 I 2009- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Filozofii, Katedra Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej, adiunkt.

1 X 2005-31 XII 2008 - Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Filozofii, Katedra Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej, asystent.

4. Tytuł osiągnięcia naukowego: *Hierarchiczność i partycypacja jako filozoficzne kategorie teorii ikony*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017, ISBN: 978-83-8061-455-0

Książka *Hierarchiczność i partycypacja jako filozoficzne kategorie teorii ikony* jest wynikiem wieloletnich zainteresowań badawczych filozofią bizantyńską i rekapituje analizę teorii ikony, obejmującej piśmiennictwo patrystyczne, bizantyńskie i XX-wieczne. Praca wypełnia lukę w literaturze polskiej, dotyczącej filozofii bizantyńskiej, ponieważ przedstawia doktrynę Grzegorza Palamasa w kontekście tradycji myśli patrystycznej, która obejmuje Pseudo-Dionizego Areopagite Maksyma Wyznawcę oraz Jana z Damaszku. Myśl filozoficzna Grzegorza Palamasa nie została

dotychczas szczegółowo opracowana na gruncie nauki polskiej, z wyjątkiem ważnej pracy Agnieszki Świtkiewicz-Blandzi (*Interpretacja myśli Pseudo-Dionizego w wybranych dziełach Grzegorza Palamasa*, mps. ArUAM, Poznań 2013). Przetłumaczona na język polski *Filozofia bizantyńska* Bazylego Tatakisa domaga się uzupełnienia o szczegółowe analizy i dalsze studia nad filozofią w Bizancjum. Fundamentalne prace na temat myśli Palamasa, również przetłumaczone na język polski, Johna Meyendorffa (*Święty Grzegorz Palamas i duchowość prawosławna*, Lublin 2005) oraz Georgiosa Mantzaridisa (*Przebóstwienie człowieka. Nauka świętego Grzegorza Palamasa w świetle tradycji prawosławnej*, Lublin 1997) ujmują doktrynę Grzegorza Palamasa od strony teologicznej, filozofię traktując marginalnie i niecałościowo.

Książka *Hierarchiczność i partycypacja* przedstawia tradycję filozofii neoplatońskiej, która obejmuje neoplatońską filozofię pogańską oraz neoplatońską filozofię chrześcijańską na przykładzie pojęć hierarchii i partycypacji, odgrywającymi ważną rolę w teorii obrazu religijnego i stającymi się treścią samej ikonowej sztuki. Pogański neoplatonizm (Plotyna, Jamblicha i Proklosa) jest zwieńczeniem i podsumowaniem filozofii antycznej, natomiast filozofia chrześcijańska bazuje na intelektualnych zdobyczach neoplatonizmu i modyfikuje neoplatońskie pojęcia i kategorie, będąc ważnym nurtem myśli ojców Kościoła i filozofii bizantyńskiej i omawianych tutaj jej przedstawicieli: Maksyma Wyznawcy, Jana z Damaszku i Grzegorza Palamasa.

Filozofia bizantyńska rozwija się dwoma drogami. Pierwsza to filozofia akademicka, która kontynuuje tradycję filozofii komentatorskiej, drugi nurt natomiast to filozofia chrześcijańska ściśle związana z chrześcijańską teologią jako jej podstawa i język, rozwijana na potrzeby sporów doktrynalnych Kościoła wschodniego. Ani nurt filozofii akademickiej, ani filozofii chrześcijańskiej nie są dostatecznie opracowane w polskiej literaturze naukowej, a wiedza dotycząca teorii ikony pochodzi z dorobku pisarzy rosyjskiego renesansu patrystycznego XX wieku. Opracowanie przynajmniej niektórych zagadnień filozofii bizantyńskiej, oparte o tłumaczenie, analizę i interpretację tekstów źródłowych, pozwoliło na częściowe wypełnienie tej luki.

Analiza pojęć hierarchiczności i partycypacji miała na celu postawienie zagadnienia teorii ikony w kontekście filozofii patrystycznej i bizantyńskiej. Kategorie te występują w późnoantycznej i średniowiecznej teorii ikony, a także w XX-wiecznej teorii ikony sformułowanej jako jeden z ważnych punktów przesłania rosyjskiego renesansu patrystycznego. Pojęcia hierarchii i partycypacji występują obok pojęcia piękna, uobecnienia i reprezentacji. Są ważnymi kategoriami myślowymi, użytymi dla uzasadnienia faktu i kultu ikony, stając się jednocześnie filozoficznym kontekstem średniowiecznej teorii obrazu.

Anna Palusinska

Teoria ikony ma swoje korzenie patrystyczne, ponieważ Jan z Damaszku, autor pierwszej teorii chrześcijańskich obrazów, zbiera nauczanie ojców Kościoła i posługując się zmodyfikowanymi pojęciami antycznej filozofii, uzasadnia istnienie ikon i ich kult. W swojej apologii sięga do dorobku myślowego Pseudo-Dionizego i Maksyma Wyznawcy, biorąc od nich pojęcie hierarchii i obrazu. Dlatego też analizę teorii ikony rozpocząłam od przedstawienia patrystycznych źródeł, transponujących kategorie filozofii greckiej na grunt filozofii chrześcijańskiej.

Teoria ikony ma swój wymiar liturgiczny, ponieważ dla Pseudo-Dionizego i Maksyma Wyznawcy obraz religijny jest ściśle związany z chrześcijańską liturgią, gdzie najważniejszymi symbolami stają się sakramenty. Drugim kontekstem bizantyńskiej teorii ikony jest spór ikonoklastyczny, który wymusił stworzenie filozoficznych założeń obrazów religijnych. W ten sposób teoria ikony uzyskała również kontekst filozofii perypatetyckiej, który pozwolił na zdefiniowanie obrazu, określenie jego ontycznego statusu, uzasadnienia jego kultu, rozstrzygnięcie, czy obrazom Chrystusa przynależy cześć boska czy cześć względna. Teodor Studyta i patriarcha Konstantynopola Nikefor stworzyli wyjątkową teorię obrazu religijnego, stosując metafizyczne kategorię Arystotelesa.

W pierwszym rozdziale analizuję filozoficzną kategorię hierarchii w myśli neoplatoników Plotyna, Jamblicha i Proklosa. Hierarchia jest pojęciem kluczowym dla filozofii neoplatońskiej, ponieważ określa strukturę rzeczywistości, pochodzącej od Jednego i relację pomiędzy przyczyną i bytami pochodnymi. Idea hierarchiczności rzeczywistości w filozofii Proklosa oddziaływała na myśl chrześcijańską, wprowadzając poprzez Pseudo-Dionizego Areopagite neoplatońskie poglądy do filozofii chrześcijańskiej. Drugi rozdział przedstawia ideę hierarchiczności w myśli Pseudo-Dionizego Areopagity i modyfikacje jej rozumienia, których Dionizy dokonał pod wpływem myśli chrześcijańskiej. Pseudo-Dionizy mówi o dwóch rodzajach hierarchii: hierarchii niebiańskiej i hierarchii kościelnej. Hierarchia niebiańska obejmuje trzy porządki anielskie, hierarchia kościelna trzy porządki wiernych Kościoła ziemskiego. Hierarchia świata jest hierarchią, która została ustanowiona przez Boga dla udoskonalenia każdego rozumnego bytu i uświęcenia. Bóg jest źródłem hierarchii rzeczywistości i każdej doskonałości bytu. Hierarchia wyraża pochodzenie bytów od Boga, ale również ich powrót do pierwszej przyczyny, ponieważ Pseudo-Dionizy w sposób chrześcijański rozumie miłość Boga do stworzenia. Bóg ustanawia hierarchiczny porządek rzeczywistości dla zrealizowania Bożej miłości i powrotu rzeczy stworzonych do Siebie Samego. Ideę hierarchiczności rzeczywistości, którą sformułował Pseudo-Dionizy wykorzystała późniejsza myśl ojców Kościoła do wyrażenia filozofii chrześcijańskiej, chrześcijańskiej antropologii i

Anno Parusiniolo

chrześcijańskiej kosmologii. Spór o chrześcijańskie ikony, który rozgorzał w łonie Kościoła, wykorzystał pojęcia filozofii neoplatońskiej w redakcji Pseudo-Dionizego dla uzasadnienia istnienia i kultu ikon, który to problem kreślę w początkowych rozdziałach książki.

Następnie omawiam zagadnienie teorii obrazu religijnego, stworzoną przez pisarzy chrześcijańskich: Maksyma Wyznawcę, Jana z Damaszku, teorię hezychazmu Grzegorza Palamasa oraz rosyjską teorię ikony XX wieku. Są to najważniejsze etapy historycznego rozwoju teorii ikony, która okazuje się w aspekcie omawianych przeze mnie kategorii rozwinięciem stanowiska neoplatonizmu dionizjańskiego. Trzeci rozdział jest poświęcony myśli Maksyma Wyznawcy i jego dziełu *Mistagogia*. Fragmenty *Mistagogii* zostały przeze mnie przetłumaczone na język polski, a następnie zinterpretowane w kontekście filozoficznych założeń chrześcijańskiego neoplatonizmu. Analiza pokazała, że Maksyma wizja symboliki Kościoła z jednej strony potwierdza neoplatoński podział hierarchicznej rzeczywistości, z drugiej natomiast przewyższa dualizm noetycznego i zmysłowego poprzez ustanowienie nadrzędnej roli jaką jest funkcja jednoczenia, dokonująca się właśnie w Kościele i w liturgii.

Piąty rozdział przedstawia szczegółowo doktrynę Grzegorza Palamasa, która jest rekapitulacją bizantyńskiej myśli teologicznej, wykorzystującej rozwiązania neoplatońskiej filozofii Pseudo-Dionizego Areopagity oraz Maksyma Wyznawcy. Centralnym pojęciem palamizmu staje się partycypacja, które ma swoją neoplatońską proveniencję, jednak zostaje najpierw przez Maksyma Wyznawcę, a następnie przez Palamasa użyte w celu wyrażenia relacji pomiędzy człowiekiem a Bogiem, ontycznej i moralnej nieautarkiczności człowieka, partycypowalnego aspektu Boga. Partycypacja jest istotnie powiązana z pojęciem przeobóstwienia *theosis* oraz z metafizyką światła. Teoria doktora hezychastycznego jest podstawą dla rosyjskiej, dwudziestowiecznej teorii ikony, a więc staje się koniecznym kontekstem przedstawienia i zinterpretowania, czym ikona jest i jaka jest jej funkcja w literaturze rosyjskich teologów.

Filozofia, którą Palamas się posługuje, ma patrystyczną proveniencję. Pseudo-Dionizy i Maksym Wyznawca rozwijają ideę antynomiczności Boga, który jest partycypowalny i niepartycypowalny zarazem, dostępny poznawczo stworzeniu i równocześnie całkowicie transcendentny. Filozofią, którą Palamas wykorzystuje w swoim systemie jest neoplatonizm w redakcji Pseudo-Dionizego Areopagity. Odkrycie filozoficznych źródeł palamizmu i umieszczenie go w kontekście filozofii późnoantycznej i patrystycznej jest jednym z głównych osiągnięć naukowych książki „Hierarchiczność i partycypacja”.

Szósty rozdział przedstawia XXI-wieczne dzieła ikonograficzne, których autorami są

Olga Palamita

współcześni polscy ikonografowie młodego pokolenia. Zaprezentowano polichromie naścienne będące nową dekoracją bądź budynków historycznych, bądź nowo wybudowanych. Wszystkie zaprezentowane przykłady współczesnej ikonografii odwołują się do bizantyńskich źródeł i kontynuują klasyczny, bizantyński kanon. Są nośnikami filozoficzno-teologicznych idei dionizjańskiego neoplatonizmu oraz transponują myśl patrystyczną w czasy współczesne. Tekst został poparty materiałem ilustracyjnym, który prezentuje kilka ważnych polichromii współczesnej ikonografii w Polsce.

Opracowanie bizantyńskiej teorii ikony oraz palamizmu jako doktryny, w której zawarło się nauczanie Kościoła wschodniego, pozwoliło na analizę i interpretację tez o ikonie rosyjskich filozofów, którzy w widoczny sposób nawiązują do rozwiązań patrystycznych, szczególnie do Jana z Damaszku, i bizantyńskich, Grzegorza Palamasa, bez nauczania którego nie da się poprawnie zrozumieć ani rosyjskiej teorii ikony, ani prawosławnej teologii. Teoria ikony jest w pewnym aspekcie rozwinięciem pojęć i kategorii patrystycznych, które następnie znalazły swój wyraz systemowy w doktrynie Grzegorza Palamasa, broniącej hezychazmu w XIV wieku.

Na przykładzie przeanalizowanych od strony filozoficznej pojęć hierarchii i partycypacji można prześledzić zmiany, jakie dokonały się w filozofii, gdy stała się teoretycznym uzasadnieniem chrześcijańskiego światopoglądu. Filozofia patrystyczna i bizantyńska korzysta z nowo zdefiniowanych pojęć, które otrzymały nową konotację dzięki Pseudo-Dionizemu i rozwija się w kierunku problematyki inspirowanej przekazem chrześcijańskim, a więc uzasadnieniem istnienia i kultu ikon, uzasadnieniem pochodzenia Ducha Świętego od Ojca oraz uzasadnieniem hezychazmu. Teoria ikony jest ważnym tematem, pojawiającym się w tekstach późnopatrystycznych oraz wczesnobizantyńskich i jest przykładem nowych w stosunku do filozofii starożytnej obszarów rozważań. Teoria ikony asymiluje neoplatońskie i arystotelesowskie pojęcia, które równocześnie implikują właściwe im założenia metafizyczne i teoriopoznawcze, stosując je do wyjaśnienia relacji pomiędzy archetypem a obrazem oraz zdefiniowania ontycznego statusu obrazu. Hierarchia i partycypacja jako teoretyczne kategorie są właściwe filozofii neoplatońskiej, zarówno w jej wersji starożytnej, pogańskiej, jak również w chrześcijańskiej. Użycie ich w teoretycznej nauce, która najpierw miała charakter apologetyczny (bizantyńska teoria ikony), a następnie wyjaśniający i opisowy (rosyjska teoria ikony), wprowadziło do filozofii chrześcijańskiej, rozwijanej w obszarze Kościoła wschodniego neoplatoński język oraz neoplatońskie przekonania o gradualistycznej strukturze rzeczywistości oraz uczestnictwie, definiującym stosunek stworzonego do niestworzonego, niedoskonałych, potencjalnych rzeczy do bytów doskonałych i zaktualizowanych.

Praca nad dziejami filozofii bizantyńskiej ma ważne znaczenie dla nauki polskiej oraz także

Eduna Paulusimka

dla dydaktyki uniwersyteckiej, ponieważ pozwoli na zbudowanie coraz pełniejszego obrazu średniowiecznej filozofii europejskiej, która żyje dwoma płucami: zachodnią filozofią łacińską i wschodnią filozofią grecką. Teoria ikony stworzona na gruncie myśli patrystyczno-bizantyńskiej jest ważną częścią średniowiecznej filozofii, a także, jak okazuje się po analizie nauczania Palamasa, również ważnym składnikiem XX-wiecznej myśli o ikonie. W teorii ikony skupiają się różne wątki, które ukształtowały intelektualną kulturę bizantyńską, do której musimy zaliczyć przede wszystkim neoplatonizm (w wersji pogańskiej i w wersji chrześcijańskiej), ale również filozofię perypatetycką. Książka *Hierarchiczność i partycypacja* stanowi ważny wkład w rozwoju badań nad filozofią późnostarozżytną i bizantyńską, ponieważ opracowuje filozoficzne zagadnienia, dotyczące teorii ikony, które ukształtowały w sposób znaczący intelektualną kulturę okresu patrystycznego i bizantyńskiego.

5. Inne osiągnięcia naukowe

Moje osiągnięcia naukowe, których zwieńczeniem jest książka *Hierarchiczność i partycypacja*, dotyczą filozofii bizantyńskiej i jej historycznego kontekstu oraz jej źródeł późnostarozżytnych i patrystycznych. Moje zainteresowania badawcze dotyczą trzech obszarów:

1. Historia filozofii i historia idei okresu późnoantycznego i patrystycznego (filozofia ojców Kościoła).

Głównymi zagadnieniami są: relacja rozum – wiara oraz stosunek myśli chrześcijańskiej do antycznego dziedzictwa, który wyraża się w ocenie filozofii starożytnej przez ojców Kościoła. Jednym z centralnych problemów myśli patrystycznej jest chrześcijański neoplatonizm sformułowany przez Pseudo-Dionizego Areopagite, a następnie przejęty i przereklamowany przez Maksyma Wyznawcę i Jana z Damaszku jako źródło najważniejszych pojęć filozofii chrześcijańskiej: hierarchii, partycypacji, deifikacji, miłości, wolności, cnoty, piękna, zjednoczenia z Bogiem, unii hipostatycznej. Redefinicja pojęć neoplatońskich, która dokonała się w myśli patrystycznej i bizantyńskiej stanowi jeden z wątków badań nad filozofią późnego antyku i wczesnego średniowiecza w obszarze greckojęzycznym. Wpisuje się w tę problematykę opracowanie filozofii Jana Filoponosa [w procesie wydawniczym i opracowaniu redakcyjnym: *W kręgu filozofii Jana Filoponosa*, red. A. Palusińska, Wydawnicwo KUL].

Te zagadnienia omawiają następujące artykuły:

- a) *Przedmowa*, w: *Hellenizm a chrześcijaństwo w późnej starożytności i średniowieczu*, red. A. Palusińska, Lublin 2017, s. 5-13.
- b) *Ojców Kościoła krytyka orficko-platońskiej idei metempsychozy i reinkarnacji*, w: *Duchowość Dalekiego Wschodu a chrześcijaństwo. Dialog czy konfrontacja?*, t. 5, red. Kamiński I., Kulwicka-

Anna Palusińska

Kamińska J., Perszon J., Toruń 2014, s. 43-56.

c) *Jan Filoponos*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 5, Lublin 2004, s. 196–198;

d) *Maksym Wyznawca*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 6, Lublin 2005, s. 739–742;

e) *Jan z Damaszku*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 5, Lublin 2004, s. 211–215;

2. Filozofia bizantyńska i zdefiniowanie dwóch nurtów filozofii w Bizancjum: filozofii akademickiej tj. nurtu komentatorskiego oraz filozofii chrześcijańskiej.

Moje badania nad filozofią bizantyńską obejmują zagadnienia relacji rozumu i wiary, stosunku myślicieli bizantyńskich do dziedzictwa antycznego w aspekcie kontynuacji, bądź zaprzeczenia założeniom filozofii starożytnej. Rekonstrukcja bizantyńskiej teorii ikony pozwala na wyodrębnienie dwóch nurtów w filozofii bizantyńskiej, a mianowicie akademickiego i chrześcijańskiego, i scharakteryzowanie specyfiki chrześcijańskiej filozofii w Bizancjum. Wstępne wnioski z analizy dzieł niektórych bizantyńskich autorów ukazują oryginalność rozwiązań bizantyńskiej filozofii chrześcijańskiej w stosunku do filozofii komentatorskiej, zawierają się tu takie zagadnienia jak definicja obrazu, filozoficzna interpretacja wcielenia Boga, koncepcja wolności i miłości, nowej definicji cnoty oraz przebóstwienia ludzkiej natury.

Tłumaczenie dzieł Grzegorza Palamasa mojego autorstwa, ich analiza i interpretacja, jest ważnym tematem mojej pracy naukowej i skupia się na pojęciach filozofii neoplatonickiej, które zostały użyte w kontekście chrześcijańskiej wiary w celu sformułowania apologii chrześcijańskiej mistyki i przekonań hezychastów. Artykuły poświęcone Palamasowi oraz książka *Hierarchiczność i partycypacja* ukazują tradycję filozofii dionizjańskiej, która stała się zasadniczym odniesieniem Palamasa w jego nauczaniu. Artykuły miały na celu przedstawienie najważniejszych tematów w myśli Grzegorza Palamasa: jego rozwiązania zagadnienia relacji pomiędzy wiarą a nauką, koncepcji poznania Boga, rozróżnienia energii i istoty oraz idei partycypacji. Grzegorz Palamas to niewątpliwie jeden z najważniejszych autorów bizantyńskich, a jego twórczość stanowi filozoficzno-teologiczną syntezę, rekapitulującą dziesięć wieków myśli bizantyńskiej. Tym bardziej więc wydaje się zasadne przybliżyć polskiemu czytelnikowi fenomen palamizmu i włączyć naukę polską w coraz prężniej rozwijający się nurt bizantynologii, zwłaszcza bizantyńskiej filozofii.

Rozdział w *Przewodniku po filozofii wczesnośredniowiecznej* jest zarysem filozofii bizantyńskiej od strony rozwoju filozofii związanej z wiarą chrześcijańską i wciągniętą w spory dogmatyczne Kościoła wschodniego, a więc spór ikonoklastyczny, spór o pochodzenie Ducha Świętego oraz spór palamicki. Prezentuje najważniejsze problemy filozoficzne, które wynikły nie z filozofii antycznej i pytań, które ona stawia, lecz te, które pojawiły się w kontekście rozważań nad

Anna Palamińska

chrześcijańskimi prawdami wiary.

Hasła encyklopedyczne w *Powszechnej encyklopedii filozofii* przybliżają w podstawowym stopniu polskiemu czytelnikowi ważne postaci ze świata bizantyńskiej myśli filozoficznej.

Powyższą problematykę poruszają następujące artykuły:

- a) *Wiedza grecka a mądrość chrześcijańska. Drogi poznania Boga, czyli spór o mistykę Grzegorza Palamasa z Barlaamem z Kalabrii*, w: *Duchowość Dalekiego Wschodu a chrześcijaństwo. Dialog czy konfrontacja?*, t. 6, red. Kamiński I., Kulwicka-Kamińska J., Perszon J., Toruń 2014, s. 81-94;
- b) *Учение Григория Паламы как отвержение оригенизма*, w: *Verbum*, red. O. Duszyn, Pskow 2015, s. 163-169.
- c) *Doktryna Grzegorza Palamasa jako przewyżczenie filozofii pogańskiej*, w: *Hellenizm a chrześcijaństwo w późnej starożytności i średniowieczu*, red. A. Palusińska, Lublin 2017, s. 115-136.
- d) *Teoria partycypacji w myśli Grzegorza Palamasa*, Zeszyty Naukowe Centrum Badań im. Edyty Stein, Poznań 2016, s. 155-166.
- c) *Filozofia bizantyńska*, w: *Przewodnik po filozofii wczesnośredniowiecznej*, red. A. Kijewska, Kraków 2012, s. 79-96.
- d) *Psellos Michał*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 8, Lublin 2007, s. 554–556;
- e) *Plethon Jerzy Gemistos*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 8, Lublin 2007, s. 288–290;
- f) *Nicefor Blemmydes*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 7, Lublin 2006, s. 603.
- g) *Nicefor Gregoras*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 7, Lublin 2006, s. 603-604.
- f) *Palamas Grzegorz*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 7, Lublin 2006, s. 953–954;

3. Filozofia sztuki chrześcijańskiej. W swojej pracy naukowej opisuję i analizuję średniowieczne teorie sztuki religijnej, które zostały sformułowane na łacińskim Zachodzie i znalazły swój wyraz w sztuce gotyku oraz teorie ikony, związaną z kręgiem bizantyńskim, a następnie rozwijaną w czasie rosyjskiego renesansu patrystycznego. W moich pracach naukowych zostały przybliżone czytelnikowi następujące paradygmaty sztuki religijnej: Grzegorza Wielkiego, która definiuje sztukę chrześcijańską jako *Biblię pauperum*; karoliński paradygmat sztuki „estetycznej”, którego autorem jest Teodulf z Orleanu; Wilhelma Durandusa teorię sztuki symbolicznej i alegorycznej; bizantyńską teorię ikony, która została ukuta na potrzeby teoretycznej apologii ikon w czasie kontrowersji obrazoburczej oraz rosyjską koncepcję sztuki ikon, która korzysta z terminologii wypracowanej przez Grzegorza Palamasa, umieszczając ikonę w kontekście mistycznego

Anna Palusińska

doświadczenia hezychastycznego. Normatywny charakter średniowiecznych paradygmatów sztuki chrześcijańskiej pozwala na porównanie ze sobą tych koncepcji i wydobycie specyfiki każdej z nich. Teoria ikony, analizowana na tle innych rozwiązań, jawi się jako wizja najbardziej maksymalistyczna, przypisująca obrazowi religijnemu nie tylko funkcję ilustracyjną, opisową i narracyjną, lecz również funkcję reprezentacji i uobecniania archetypu.

Problematykę teorii obrazu religijnego, które zostały sformułowane w średniowieczu omawiają następujące publikacje:

- a) *Filozofia ikony u Teodora Studyty i Nicefora*, Lublin 2007.
- b) *Christian Neoplatonism: Denys, Eriugena and Gothic Cathedrals*, w: *Eriugena. Cusanus*, ed. A. Kijewska, R. Majeran, H. Schwaetzer. *Colloquia Mediaevalia Lublinensia*, Lublin 2011, s. 49-58.
- b) *Ikona obraz obecności. Dwie średniowieczne teorie reprezentacji*, „Ethos” 29 (2016), s. 29-43.
- c) *Obraz chrześcijański. Średniowieczne paradygmaty sztuki religijnej*, w: *Obrazy i poznanie*, red. M. T. Kociuba, Lublin 2015, s. 191-205.
- d) *Ikona*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 4, Lublin 2003, s. 749-752;
- e) *IkonoKLazm*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 4, Lublin 2003, s. 752-756;
- f) *Nicefor*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 7, Lublin 2006, s. 601-602;
- g) *Teodor Studyta*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 9, Lublin 2008, s. 400-402.

Anna Palczńska

